

A SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÁS GÉPESÍTÉSE A „SZÁMOK”-NÁL*

SZÖNYI KATALIN

A SZÁMOK egyik fő profilja szaktájékoztatót adni a számítástechnikai szakirodalomról a hazai vállalatok, intézmények számára. Fő célkitűzésünk ezen a területen, hogy a számítástechnikával kapcsolatban levő szakembereknek segítsünk eligazodni a számítástechnikát érintő egyre növekvő információhalmazban. Vagyis fel kell készülnünk a különböző szintű és gyakoriságú információigények kielégítésére, kezdve a jeladó információtól a felhasználó speciális igényeit és csak az azt kielégítő dokumentumok eseti kiválasztásáig. A végcél minden esetben azonos, a kiválasztott dokumentumok teljes anyagának eredetiben vagy másolat formájában – esetleg fordítás után – történő minél gyorsabb szolgáltatása.

Kezdetben a szaktájékoztatót teljesen manuális módon látta el az Intézet, amely akkor még kielégítette az erre a szolgáltatásra előfizetők szakmai igényeit.

Kézi feldolgozás

A könyvtárba érkező dokumentumokat bibliográfiai leírás, címfordítás után két-három tárgyszóval jellemezték a dokumentátorok, a jelentősebbekről rövid tartalmi kivonatot is készítettek magyar nyelven. Az így kapott dokumentumleírásokat katalóguscédulákra gépelték – s annyi példányban sokszorosították, amennyire egyrészt a könyvtári katalógusok számára (tárgyszó-, szerzői- és címkatalógusok), másrészt a tájékoztatói szolgáltatásra előfizetők számára szükség volt. Ezután minden előfizető megkapta a teljes cédula készletet. A fenti dokumentációs folyamat eredményeként tehát jól előkészített, kivonatolt információt kaptak az előfizetők, de a speciális igényeiknek, érdeklődési területüknek megfelelő dokumentumokat saját maguknak kellett a feldolgozott anyagból kiválogatni. A számítástechnika fejlődésével és szakosodásával a szakirodalom, és így a kiküldött cédulák mennyisége egyre nőtt, az érdeklődési körök pedig specializálódtak.

A tárgyszavazáson alapuló feltárásban viszont benne rejlett a lehetőség az előfizetők igényeit kielégítő központi szelekcióra, válogatásra. Ennek manuális megvalósítása a cédulaszolgáltatás amúgy is elég hosszú átfutási idejét még tovább növelte volna.

---

* SZÁMOK = KSH Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központ.

Ennek a központi válogatásnak a megvalósításához kitűnő eszköznek kínálkozott a számítógép.

A számítógépes rendszer kiválasztása

Az az intézmény, amely tájékoztatási tevékenységét számítógépes rendszer bevezetésével akarja megoldani és magasabb színvonalra hozni, négy megoldás közül választhat:

- házon belüli rendszer-fejlesztés az intézmény speciális igényeinek kielégítésére,
- szerződéskötés külső céggel a rendszer kidolgozására az intézmény speciális igényeinek megfelelően,
- kereskedelmi forgalomban beszerezhető, működő rendszer installálása változtatás nélkül vagy kisebb módosításokkal,
- információt szolgáltató intézmény számítógépére adatátviteli vonalon keresztül terminállal rácsatlakozni.

Az első megoldás akkor jöhet szóba, ha az adott intézménynél van a rendszer kifejlesztéséhez szükséges erőforrás – rendszerfejlesztők, programozók, adatrögzítők, számítógépkapacitás. Ez a SZÁMOK esetében megvolt, de e megoldás ellen szólt anyagi vonzata (nagyon költséges) és időigénye (sokára állítható üzembe). Ezt csak az kompenzálhatta volna, ha az elsődleges cél a kifejlesztett programrendszer forgalmazása, más intézeteknél való bevezetése lett volna, nem pedig magának a tájékoztatási szolgáltatásnak az értékesítése.

A második megoldás a SZÁMOK esetében még kedvezőtlenebb lett volna, mint az első, mert a költséges és időigényes fejlesztés mellé még a külső munkaerők foglalkoztatásából adódó bizonytalansági tényező is járult volna – elkészül-e a kért határidőre, és úgy készül-e el, hogy valóban kielégíti a tájékoztatás összes igényét.

A harmadik megoldás, egy kész rendszer installálása az első kettőnél olcsóbb és gyorsabb megoldás. Várható viszont, hogy nem tudja teljes mértékben kielégíteni az elvárásokat, s ezért vagy kompromisszumot kell kötni az elvárások szintjén, vagy módosítani kell a programrendszert.

A negyedik megoldás abban az időben – 1975-öt írtunk – még nem is volt reális alternatíva, de azt a célkitűzést, amely abból adódott, hogy a SZÁMOK oktatási és tájékoztatási intézmény, amúgy sem elégítette volna ki ez a megoldás. Nevezetesen azt, hogy a megvalósítandó számítógépes tájékoztatási rendszer az oktatás számára – és szabadjon egy kicsit tágabban is értelmezni –, a tájékoztatási szakemberek és intézmények számára esettanulmányként szolgáljon.

A SZÁMOK a harmadik megoldás mellett döntött. Több programcsomag, ill. rendszer tanulmányozása után a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban kifejlesztett ISIS programrendszer átvételére került sor.

A programrendszer kiválasztásánál lényeges szempont volt, hogy a lehető legrövidebb időn belül üzembehelyezhető legyen. Ez a követelmény eleve kizárta azokat a rendszereket, amelyek még nem voltak kidolgozva, vagy a SZÁMOK számítógépes konfigurációjától eltérő gépre készültek. Tehát a programnak IBM 370/145 géptípuson és DOS

operációs rendszer alatt kellett futnia. A programrendszerrel elvártuk, hogy a gyakorlatban bevált, több helyen működtetett információ tároló és kereső rendszer legyen. Ezt induláskor kötegelt üzemmódban kívántuk működtetni, de azzal a gondolattal, hogy amiért felmerül az igény gyorsabb és hatékonyabb szolgáltatásokra, és a megfelelő hardware konfiguráció is rendelkezésre áll a SZÁMOK számítóközpontjában, a rendszert könnyen és gyorsan interaktív üzemmódra is alkalmassá kell tenni. Figyelembe vettük, hogy a rendszert átadó szerv a lehető legjobb támogatást nyújtsa, vagyis megfelelő felhasználói és üzemeltetési dokumentációt adjon, gondoskodjon a rendszerszervezők és programozók képzéséről, és a rendszer működése során fellépő problémák esetén a folyamatos segítségnyújtásról. Nem elhanyagolható szempont volt a programrendszer átvételével és üzembehelyezésével kapcsolatos költségtényező. És végül, de nem utolsósorban döntő szempontként szerepelt az, hogy a SZÁMOK tájékoztatási szolgáltatásaival kapcsolatos igényeket kielégítse, legyen minél rugalmasabb az input és output formák kezelését, a szakirodalmi adatbázis felállítását és bővítését, a lekérdezés rendszerét illetően, és előnyös lenne, ha a szokásos dokumentációs szolgáltatások mellett könyvtárügyi feladatok gépesítését is biztosítani tudná.

Az ISIS rendszer üzembe állítása

A fenti igényeket az ISIS programrendszer kielégítette – kivéve a megfelelő üzemeltetési dokumentációt, aminek hiányát csak a későbbiekben, a programmódosítások és programfejlesztések során éreztük igazán, és okozott a vártnál több problémát.

Az ISIS programrendszer üzembe helyezése, az üzemeltetési feltételek kialakítása ennek ellenére nagyon gyorsan megvalósult. A kiképzés és a program átvétele után (1976. február) 10 hónappal, 1977. január 1-től már üzemszerűen működött a kötegelt üzemmódú ISIS programmal támogatott számítógépes szakirodalmi tájékoztató rendszer.

Ez alatt az időszak alatt a következő főbb feladatokat kellett megoldani:

- a rendszer fizikai installációja, ami az ISIS rendszert alkotó programok egy részének átírását jelentette, mert:
  - más operációs rendszer alatt futott (DOS eredetileg, DOS/VS nálunk) és más típusú lemezegységet használt a program-rendszer,
  - az ISIS adattömörítési módszere – amely a dokumentum-leírásokban gyakran előforduló kettős betűkapcsolatokat egyetlen kóddal helyettesíti, és így jelentős helymegtakarítást ér el a mágneslemezen – az angol nyelvre készült. Ezért ezt a programot a magyar nyelv betűkapcsolatainak sajátosságait figyelembe véve kellett átírni,
  - meg akartuk oldani, hogy a magyar nyelvű szövegekre jellemző ékezetes betűket is lehessen használni;
- rendszerterv készítése, amely elsősorban a gépesített rendszer bevezetésének ütemtervét, erőforrásigényét, az üzemeltetési feltételek kialakításának és magának az üzemeltetésnek a kidolgozását jelentette,
- a szervezeti egységek megfelelő előkészítése az üzemszerű munkára,

- az üzemszerű működtetésben résztvevő munkatársak (elsősorban a dokumentátorok és könyvtárosok) betanítása,
- a SZÁMOK Általános Tájékoztatási Szolgáltatása előfizetőinek – akik eddig a kézi feldolgozású rendszer termékeit kapták és szokták meg – értesítése az átállásról, igényeik ill. szakmai érdeklődési területük felmérése,
- az ISIS rendszer kiválasztása előtt már gépi adathordozóra vitt adatállomány konvertálása az ISIS rendszer adatszerkezetének megfelelően.

Ebben az időszakban magán az üzembe helyezésén, a működésén volt a hangsúly, és nem azon, hogy a rendszer adta lehetőségeket maximálisan kihasználjuk. A körültekintő rendszerterv, a könyvtári és dokumentációs munkatársak nyitottsága az új, a gépesített rendszer felé, a programozók lelkesedése, amely a megfelelő programdokumentáció hiányából származó, sokszor kétségbeejtő helyzeten is úrrá tudott lenni – lehetővé tette a számítógépes tájékoztatási szolgáltatások gyors és ütőképes beindítását olyan szakirodalmi adatbázissal, amelyben 1973-ig visszamenőleg tároltuk a dokumentum-leírásokat.

Az ISIS rendszer kötegelt változatának üzembe helyezésével tehát lehetővé vált a számítástechnikai szakirodalomban való szelektív és gyors tájékozódás mind a külső felhasználók, mind saját munkatársaink részére. A további feladat meglévő szolgáltatásaink színvonalának emelése, az ISIS programrendszer terjesztése és az interaktív változat üzembelyezése volt.

A legtöbb problémát az on-line interaktív változat bevezetése okozta, mivel nem olyan típusú terminálokat kaptunk, amelyre az ISIS programok fel voltak készülve és ráadásul a tervezettnél jóval későbbben. Ez a programozási munka volumenének és nehézségi fokának előre nem látható jelentős növekedését okozta, mivel az ISIS programrendszer interaktív részét nem tudtuk használni, illeszteni kellett az ISIS magját az IBM terminálkezelő programjához, a CICS-hez. A programok szükségessé vált átírását pedig nehezítette a megfelelő programdokumentáció hiánya és a programozók fluktuációja. Végülis 1980 közepe óta egy rövid kísérleti szakasz után üzemszerűen és sikeresen működik az ISIS on-line változata, a BABILON is.

Az ISIS rendszer főbb jellemzői

Az ISIS rendszer lényegében adatbázis(ok) létrehozásával, bővítésével, karbantartásával, valamint célszerű felhasználásával kapcsolatos tevékenységeket – ez a mi esetünkben komplex szakirodalmi tájékoztatást jelent – foglalja magába. Az ISIS mindegyik adatbázisában külön-külön tud dolgozni. Mi egy adatbázist használunk, az ún. BIBLIO adatbázist, amely a SZÁMOK meglévő illetőleg folyamatosan bővülő számítástechnikai szakirodalmi dokumentumainak jellemző adatait tartalmazza.

Az ISIS rendszer adatbázisába a dokumentum típusa szerint az alábbi elemeket visszük be:

- a könyvtári állományban levő összes szakkönyv,
- kutatási jelentések,
- konferenciák és szimpóziumok anyagai,

- szakfolyóiratok cikkei,
- fordítások,
- cikkgyűjtemények,
- számítástechnikai tárgyú diplomamunkák,
- egyéb dokumentumok (bibliográfiák, tanfolyami anyagok).

A rendszer a feldolgozott dokumentumok leírásait a dokumentum típusától függetlenül, szabványosított információként kezeli. A rekordokat – vagyis a dokumentumleírásokat – alkotó mezők számát, fajtáját és formáját meződefiniáló tábla segítségével adhatjuk meg (ami egyébként az ISIS rendszer rugalmasságát, más típusú feladatra való alkalmazhatóságát teszi lehetővé).

Az ISIS az adatoknak az adatbázisból való visszanyeréséhez invertált file-t használ. Miután az ISIS strukturált adatokkal dolgozik, elegendő arra a mezőre (azokra a mezőkre) felállítani az invertált file-t, amely(ek)re gyakran keresnek – nálunk ez a tárgyszómező.

Az ISIS rendszer sokféle output lehetőséggel rendelkezik – hatékony lekérdező nyelvvvel, sokféle nyomtatási és megjelenítési formával.

Az ISIS rendszer jellemzőit az alábbiakban a teljes feldolgozási folyamat egyes fázisaira bontva sorolom fel – főleg amiatt, hogy megkönnyítsem a BIBDOSZ¹ és a TEXT-PAC² rendszerekkel való összehasonlíthatóságot.

Adatelőkészítés:

- egyszeri,
- teljes mélységű,
- valamennyi dokumentumtípusra érvényes,
- az összes formai és tartalmi adatelemet felölelő,
- strukturált,
- szabványosított formátumú,
- kötetlen tartalmú (szabad indexelésnél) vagy részben kötött tartalmú (szótárral ellenőrzött indexelésnél),
- nagybetűs, ékezetes magyar karakterkészlet.

Az adatbevitel eszköze lehet:

– lyukszalag – lyukkártya – mágnesszalag	}	off-line üzemmódnál,
– írógép – képernyős megjelenítő	}	on-line üzemmódnál.

Adatfelvitel:

- átmeneti file-ba történik,
- biztosítja a bevitt rekordok formális – logikai és adott szempontú (nálunk tárgyszó és folyóiratcím) tartalmi ellenőrzését,

- elkészíti a manuális ellenőrzéshez szükséges listákat,
- gyors és egyszerű javítási lehetőséget (módosítás, törlés, beszúrás) biztosít mező és rekord szinten,
- fogadni tud más információfeldolgozó rendszerből származó adatokat (ISO szabvány szerintieket módosítás nélkül),
- meghatározott periodicitású.

Adattárolás:

- az átmeneti file-ból meghatározott periodicitással a direkt szervezésű BIBLIO adatbázisba,
- a teljes állományra kiterjed, közvetlen elérésű háttértáron,
- elhatárolható az állomány meghatározott része, pl. kurrens rész,
- gyors hozzáférést biztosít.

Adatfeldolgozás:

- kötött és szabad szöveges visszakeresési lehetőség,
- ellenőrzött vagy nem ellenőrzött invertálási lehetőség,
- visszakereshető a teljes állomány vagy meghatározott része,
- biztosítja a rendszeresen jelentkező keresőkérdések tárolását,
- a szolgáltatások eredménylistáit nyomdakész formában állítja elő,
- biztosítja a felvitt, feldolgozott vagy kiírt állomány jellemzőit és statisztikai adatait tartalmazó információkat.

A rendszer inputja

Az ISIS rendszer, mint már említettük, strukturált adatokkal dolgozik, amelyeknek alaki és tartalmi követelményét a Mező Definiáló Tábla révén alakítottuk ki a rendszer installálásakor. A rekordszerkezet megtervezésénél a Magyar Szabványügyi Hivatal által kiadott – a nemzetközi szabványajánlásokkal alapelveiben megegyező – szabványokat és az ISIS technikai követelményeit vettük alapul. A részletes előírásokat tartalmazó szabványokat azonban igyekeztünk a saját igényeinknek megfelelően egyszerűsíteni a tömörség és áttekinthetőség érdekében.

A feldolgozásra kerülő közlemények adatait az előbbieket szerint kialakított rekordstruktúrának megfelelően a dokumentátorok a Beviteli Bizonylatra viszik annak szigorú szabályait tartalmazó Kitöltési Utasítás szerint. A Beviteli Bizonylat rovatokra oszlik, mely rovatok különböző adatmezőknek felelnek meg. Az adatmezőknek egyrészt egyértelműen definiált nevük, másrészt azonosító címkéjük van. Vannak olyan mezők, amelyekből egy-egy dokumentumnál több is előfordulhat, pl. raktári szám, egyéni szerző. Ezeket ismétlődő mezőként definiáltuk.

A SZÁMOK-ISIS rendszernél a következő rekordstruktúrát alakítottuk ki:

Azonosító cimke	Mezőnév	Maximális mezőhossz (byte)	Ismételhetőség
00/D	FIX ELEMÉK		
00/D	DOKUMENTUMTÍPUS	1	—
00/K	KIADÁS/MEGJELENÉS ÉVE	4	—
	VÁLTOZÓ MEZŐK		
01	RATÁRI SZÁM(OK)	7	I
02	ISBN KÓD	13	N
03	FOLYÓIRATKÓD	5	N
10	EGYÉNI SZERZŐ(K)	300	I
	SZERKESZTŐ(K)		
	ÖSSZEÁLLÍTÓ(K)		
	VÁLOGATÓ(K)		
11	TESTÜLETI SZERZŐ(K)	200	I
20	CÍM, KIADÁS SZÁMA	300	N
21	CÍMFORDÍTÁS	300	N
22	EREDETI CÍM	300	N
30	BIBLIOGRÁFIAI ADATOK	200	N
31	SOROZATMEGJEGYZÉSEK	200	N
32	EGYÉB MEGJEGYZÉSEK	200	N
04	NYELV(EK)	20	N
05	NYELVI HIVATKOZÁSOK	50	N
06	MÁSOLAT RAKTÁRI SZÁMOK	7	I
07	ÁR/ÉRTÉK	10	N
08	PÉLDÁNYSZÁM	5	N
40	TÁRGYSZAVAK	600	N
50	REFERÁTUM	600	N
99	DOKUMENTÁTOR KÓDJA	3	N

I – igen

N – nem

A dokumentumtípusra betűkódot, a folyóiratcímre számkódot használunk. A folyóiratkódra és tárgyszavakra külön segédletek készültek.

A folyóiratkódot cikk és fordítás esetén kell kitölteni. Ez egy ötjegyű szám, amelynek első négy jegye (K_1 , K_2 , K_3 , K_4) a folyóirat házikódja, míg az ötödik (K_5) egy ellenőrzőszám, amelyet az alábbi osztás maradéka ad meg:

$$\frac{2 \cdot K_1 + 3 \cdot K_2 + 5 \cdot K_3 + 7 \cdot K_4}{10}$$

A feldolgozás legnagyobb körültekintést és szakértelmet igénylő munkafázisa a tárgyszavazás. A tematikus visszakeresés ugyanis a tárgyszavak alapján történik. A tárgyszavazáshoz a tárgyszólistában szereplő kifejezéseket kell használni, de a feldolgozó munkatársak bármikor tehetnek javaslatot új tárgyszavakra. Egy-egy közleményhez

minimum 2, maximum 17 tárgyszó rendelhető. A kialakult átlag 5–6. A tárgyszavazásnál az az alapelv, hogy a legspecifikusabb fogalmakat adjuk meg, magasabb rendű gyűjtőfogalmakat csak akkor szabad használni, ha a közlemény több specifikus témával nagyjából azonos súllyal foglalkozik.

A feldolgozásra kerülő közleményeket, és azt, hogy közülük melyikről készít referátumot (körülbelül 30%), a feldolgozó munkatárs választja ki. A referátumba igyekszünk minél több konkrét megállapítást tenni (informatív referátum), az újszerűségeket kiemelni.

Az ISIS rendszer outputjai

A cikk írásakor a BIBLIO adatbázis több mint 42 ezer tételt tartalmazott, amely havonta 6–800 tétellel bővül. Erre az adatbázisra alapozva három szolgáltatási kört különíthetünk el: különböző szempontú indexek, a folyamatos tájékoztatás termékei és az eseti tájékoztatásé. A felsorolt összes szolgáltatásra és termékre jellemző, hogy számítógéppel készül.

I n d e x e k

Az indexek jellemzője, hogy előre meghatározott szempontú és szintű keresésekre alakították ki őket. Viszont különböző igényű, tudásszintű olvasók és könyvtárosok különböző célokra kívánják használni. Ezért alakítottunk ki mi is különböző rendezettségű, különböző részletességű és különböző szerkezetű indexeket.

- **Tárgyszókatalógus**, amely a téma szerinti keresést teszi lehetővé. Mivel ez a leggyakrabban használt keresési szempont, többféle formában érhető el:
  - képernyős terminálon interaktív üzemmódban,
  - nyomtatott formában listaszerűen,
  - mikrofilmlapon.

Képernyős terminál esetében beüthetjük a terminálon a keresett témát jellemző tárgyszó(ka)t, és a képernyőn egymás után megjelennek az adott tárgyszó(k)hoz tartozó dokumentumok adatai az *1. ábra* szerinti formában. Ezt az ún. on-line tárgyszókatalógust mágneslemezen tároljuk, de nyomtatott formájú változatát is elkészítjük.

A nyomtatott tárgyszókatalógus két részből tevődik össze: indexlista, amely tárgyszavak betűrendjében tartalmazza a tételazonosító sorszámot és a dokumentum eredeti címét (*2. ábra*)
tétellista, amely a tételazonosító sorszám növekvő sorrendjében közli a dokumentum összes jellemző adatát (*3. ábra*)

A mikrofilmlapon található tárgyszókatalógus a tárgyétet kivéve a tárgyszavak betűrendjében kumuláltan adja meg a dokumentumok teljes leírását (összes jellemző adatát).

- **Szerzői katalógus**, amely a szerzők nevének betűrendjében megadja a dokumentumok teljes leírását (4. ábra).
- **Címekatalógus**, amely a monográfiák címe szerint alfabetikusan rendezett (5. ábra).
- **Fordításkatalógus**, amely a folyóiratcikkekről készített fordításokról a forrás folyóiratok címe szerinti rendezettséggel ad felvilágosítást (6. ábra).
- **Folyóiratjegyzék**, amely évente cím szerinti betűrendben, a megjelenési hely és folyóirat kód feltüntetésével sorolja fel a tárgyévben beérkező folyóiratokat.
- **Raktári lista** a raktári számok sorrendjében.
- **Tárgyszólista**, amely az érvényes tárgyszavakat tartalmazza előfordulási gyakoriságukkal együtt.

42086

K

RAKT.SZ:C-12132

WILLIAMS, M.E., SZERK.

AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE

ANNUAL REVIEW OF INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY.

VOL.14.

INFORMATIKAI ÉS SZÁMÍTÁSTECHNIKAI ÉVKÖNYV 1979.

NEW YORK, KNOWLEDGE INDUSTRY PUBL., 1978. P.XIII,386.

CM.23.

/AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE/

BIBLIOGR. A FEJEZETEK VÉGÉN. NÉV ÉS TÁRGYMUTATÓ

P.285-332.

NYELV: AN

/INF. RENDSZER/ /INFORMATIKA/ /HELYZETKÉP/

/RENDSZERTERVEZÉS/ /ADATBAZIS KEZELŐ RENDSZER/

/KÖLTSÉGELEMZÉS/ /KÖNYVTÁRAK/ /ON-LINE ÜZEMMOD/

/LATIN-AMERIKA/

1. ábra

A katalógusok, ahol másképp nincs feltüntetve, havi gyakorisággal készülnek, és használatuk *ingyenes*. (Ezt az on-line módon használt tárgyszó-katalógus újszerűsége és az általában kialakulatlan üzemeltetési feltételek miatt kívánom aláhúzottan hangsúlyozni.)

Folyamatos tájékoztatás

Az ebbe a csoportba tartozó szolgáltatások lehetővé teszik a számítástechnikai szakirodalom folyamatos figyelését.

- **Témafigyelés (SDI)** a megrendelő kívánsága szerint szerkesztett egyedi profil vagy 71 standard profil alapján rendszeres időközökben (általában havonta). A témafigyelés eredményét listán küldjük el.
- **Számítástechnikai Szakirodalmi Tájékoztató**, a negyedévenként megjelenő referáló kiadvány a megelőző időszak valamennyi feldolgozott dokumentumának

- KÖNYVELŐGÉP
40809 MACHINES COMPTABLES, ORDINATRICES ET ORDINATEURS DE BUREAU. C
- KÖNYVTÁRAK
40313 PRAKTICKÉ VÝSLEDKY SLUŽEB SDI V CSSR. C
40429 ON TYPES OF SEARCH AND ALLCATION CP LIBRARY RESOURCES.
40430 ON-LINE SERIALS COLLECTION ANALYSIS. C
40466 UTILITY-THEORETIC INDEXING.
40508 COSTS AND BENEFITS OF LIBRARY INFORMATION; THE USER POINT OF VIEW.
40509 PRICING POLICIES IN ACADEMIC LIBRARIES.
40510 THE PSYCHOPATHOLOGY OF UNECONOMICS.
40511 SOURCES AND USES OF FUNDS OF ACADEMIC LIBRARIES.
40870 FORUMLE I POUR INFORMATICIENS.
40911 LE COMPARATOR FOUR BIBLIOTHEQUES.
41072 A SZAKMOK SZAKMAI BAZISKÖNYVTÁRAK BEHUTATASA.
41119 NAVRH SPOLECNHO VYHREMNHO PORHATU.
41121 DVACET LET ORGANIZACE VTEL V CESHOSLOVENSKU.
41123 DESSET LET CIMNOSTI OBIS PRO INFORMACIKU.
41124 SĚVATICKÁ TRANSFORMACE PRI ODVOZOVANI DOKUMENTU JAKO ZÁKLAD POSUZOVANI FAKTOVÉ CI CORUBENTOVÉ HODNOTY.
41358 WHITE HOUSE CONFERENCE ON LIBRARY AND INFORMATION SERVICES.
41538 BASTEI IN PROZEDURALEM AUSKUNFTSSYSTEMEN.
41558 CONGRESSIONAL RESEARCH RETRIEVAL COMBINES.
41749 NOVALE R HP MICROFICHE FROM OUTPUT. SLEEPING BEAUTY; MERLIN, A STATE OF THE ART REPORT.
KÖNYVTÁRAK K
40567 MŰSZAKI KÖNYVTÁRSI ALAPISMERTEK. 4. KIAD.
40580 KLASSZIFIKACIJA I KODIROVANIE INFORMACII.
42086 ANNUAL REVIEW OF INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY. VOL.14.
KÖNYVTÁRI KOLCSOMLÁS C
41745 SLEEPING BEAUTY; MERLIN, A STATE OF THE ART REPORT.
- KÖNYVÉSZTÉSDÉLEL C
40416 REGULATORY ADMINISTRATION; ENVIRONMENTAL PROTECTION AND THE CHANGING LOCAL POLITICAL SCENE.
41040 LASER HLIDA ATHOSPÁRU.
KÖNYVÉSZTÉSDÉLEL S
42116 INTERNATIONAL CODATA CONFERENCE. PROCEEDINGS OF THE - -, 6TH. SANTA FLAVIA, ITALY, 1978. MAJ. 22-25.
KÖZELITO MEGOLDAS C
40455 A HEURISTIC LOT SIZE REORDER POINT MOD' DECAYING INVENTORIES.
40458 OPTIMAL ORDER FOR APPROXIMATION OF
KÖZELITO MEGOLDAS S
40562 SÉMI-INFINITE PROGRAMING. PP WORKSHOP. BAC HONNET, 1978.
KÖZEPES MÉRÉTO SZGÉP C
41259 COMPUTER SYSTEMS SERV' NEEDS.
KÖZEPES VALLALAT C
40705 AU SICOB ESPAGN. QUELQUES MOUV' REVOLUTION C
40719 DIGITAL E.C.
40725 FINAL.
40797 HAWAII.
40822 100 C DES
40848 C
40924
41710
KÖZEP.

- 41749
ROBINSON, S.
SLEEPING BEAUTY; MERLIN, A STATE OF THE ART REPORT.
A CSÉPKERŐZSÍKA-ALHÖT ALTO MERLIN KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉSI
RENDSZER.
PROG. AUT. LIB. AND IMP. SYST. /A/
14.K. 1.SZ. 1980. P.1-13, 412, B14.
NYELV: AN
/KÖNYVTÁR/ /KÖNYVTÁRI KÖLCSÖNZÉS/ /ADATBÁZIS SZERVEZÉS/
/IMP. SZOLGÁLTATÁS/
A BRITISH LIBRARY MERLIN SZÁMITÓGÉPES KÖNYVTÁRKEZELŐ
RENDSZERT 1975-BEN TERVEZTEK BEG ÉS 1979-BEN FELTETTÉK.
AZ ARCHIVÁLT VÁLTOZAT, AZ ELHARADI ÉS A TERVEZETT FUNKCIÓK
LEIRÁSA. A BESZERZÉSI, KATALÓGIKAI, KÖLCSÖNZÉSI,
INDEXELÉSI, NYILVANTARTÁSI STB. KÖNYVTÁRI FELADATOKBOL
KINÖVE INFORMÁCIÓ-PELDOLGOSÓ ÉS ADATBÁZISKEZELŐ RENDSZERRE
SZERVEZTEK. MODULÁRIS, VÁLTOZATOS IMPUT-ESZKÖZ ÉS
KARAKTERKÉSZLETEK, ON-LINE KATALÓGIKAI ÉS
TÖVÁBBPEJLESZTÉS /ON-LINE KERESŐ SZOLGÁLTATÁSSA/ IDŐIGÉNYE.
- 41750
ASHPORD, J.M. -HATKIN, D.J.
REPORT OF A STUDY ON THE POTENTIAL USERS AND APPLICATION
AREAS FOR FREE TEXT INFORMATION ...
DESZÁHÓLO PIACKUTATÁSHOL SZABAD SZÖVEGKÉPESÉSBES
INFORMÁCIÓTÁMOLO- ÉS KERESŐ RENDSZEREK BÉIT
ALKALMAZHATÓSÁGÁT ILLTÖBÖ.
PROG. AUT. LIB. AND IMP. SYST. /A/
14.K. 1.SZ. 1980. P.14-23, 414, B12.
NYELV: AN
/IMP. SZOLGÁLTATÁS/ /IMP. TÁBLÁS/ /IMP. VISSZAKERESÉS/
/ALKALMAZÁSOK/ /MAGY-BRITANNIA/ /TABULÁRNY/
1981 VÉGÉIG MAGY-BRITANNIÁBAN KB. 2000 TÁJÉKOZTATO KÖZPÖT
HASZAL SZABAD SZÖVEGKERESÉST. A JOVÖBBÉI FELHASZÁLOK AZ
INTÉZMÉNY TIPIUSA, A MEGVALÓ VAGY TERVEZETT SZABITÓGÉP
MAGYSAGA SZERINTI FELÖZTÁSBAN. SOFTWARE-CSONAGOK HOVEKVO
SZERPE. SZAKIRODALMI SZOLGÁLTATÁS, HOSZAKI IMP. VERZES,
KERESKEDÉLMI LEVELEK ÉS ADATERESÉS AK ELOTÖBÖ.
SPECIÁLIS RENDSZEREK JOGI ADATOKRA, BIZTONSÁGI
VÉDELÉSRE, ÁLTALÁBAN SZABÁLYOKRA VONATKOZOM. A SZABAD
SZÖVEGKERESÉSBE VALÓ ÁTTERÉS IDŐKAI A FELHASZÁLOKAI A
SZÁNTÁSTECHNIKUSOK VIZONYLAGOS PASSZIVITÁSA B TÖBÖ.
KÖLTSÉGSZEREPÖNTÖK.

- HALL, J.
30421
RAKT.SZ:D-10317
HALL, J. - WILLIAMS, M.S.
PERSONNEL RELATIONS SURVEY.
TESZTVIZSGALATI LAPOK. SZEMÉLYI KAPCSOLATOK.
TEXAS, TELEOMETRICS INT'L. 1967. P.5,7, CM.27.
NYELV: AN PLD. 1 AR: 73.-
/TESZTELES/ /PSZICHOLÓGIA/ /PALYAALKALMASSÁGI VIZSGALAT/
30423
RAKT.SZ:D-10316
HALL, J. - WILLIAMS, M.S.
GROUP ENCOUNTER SURVEY.
TESZTVIZSGALATI LAPOK. CSOPORTHUNKAM VALÓ RESZVÖTEL.
TEXAS, TELEOMETRICS INT'L. 1973. P.11, CM.27.
NYELV: AN PLD. 1 AR: 146.-
/TESZTELES/ /PSZICHOLÓGIA/
HALL, J.L.
37695
RAKT.SZ:C-11698 C-11699
HALL, J.L.
ON-LINE INFORMATION RETRIEVAL SOURCEBOOK.
ON-LINE INFORMÁCIÓ VISSZAKERESŐ FORRÁSGÖJTEMÉNY.
LONDON, ASLIB, 1977. P.XII,267, CM.23.
/ASLIB BIBLIOGRAPHY SERIES/
BIBLIOGR. P.209-242. SZERZÖI MUTATÓ P.245-250.
TÁRGYMUTATÓ P.253-267.
NYELV: AN PLD. 2 AR: 1054.-
ISBN: 05142-094-X PLD. 5 AR: 80.-
/INF. VISSZAKERESÉS/ /ON-LINE ÖZEMMOD/ /ADATBÁZIS/
/JEGYZEK/ /BIBLIOGRÁFIA/ /INF. SZOLGÁLTATÁS/
MALMAYNE SZENTIRMAY E.
24992
RAKT.SZ:D-9681 D-9682 D-9683 D-9684 D-9685
BUDINSZKY A. - MALMAYNE SZENTIRMAY E.
SZIMBOLUMKEZELÖ PROGRAMOZÁSI NYELVEK.
BP. STAT.K. 1977. P.191, CM.28.
/KSM-SZAMOK/
BIBLIOGR. P.187.
NYELV: MA PLD. 5 AR: 80.-
ISBN: 963-7552-22-7 PLD. 5 AR: 80.-
/PR-NYELV/ /SZIMBOLUMOK/ /LISP NYELV/ /SNÖBOL & NYELV/
4. ábra

- ADVANCED ANS COBOL STRUCTURED PROGRAMMING.
24343
AZ ANS COBOL STRUKTURALT PROGRAMOZASNAL.
BROWN, G.D.
RAKT-SZIC-9506
/COBOL NYELV/ /PROGRAMOZAS/ /SOFTWARE FEJLESZTES/
/NYELVSZET/ /NUMERIKUS SZO/ /PROGRAM/ /SZERVEZES/
/INPUT-OUTPUT EGYSZEGER/ /NYOMTATO/
- OVANCED ANS COBOL WITH STRUCTURED PROGRAMMING.
30013
A MAGAS FOKU ANS COBOL STRUKTURALT PROGRAMOZASSAL.
BROWN, G.D.
RAKT-SZIC-10302
/COBOL NYELV/ /STRUKTURALT PROGRAMOZAS/ /KEZIKONYV/
/NYELVSZET/ /UTASITASKOSZLET/ /VEZERLES/ /FILE KEZELES/
- ADVANCED PROGRAMMING TECHNIQUES. A SECOND COURSE IN
PROGRAMMING USING FORTRAN.
32580
FEJLETT PROGRAMOZASI MODSZEREK. MASODIK SOROZAT A
FORTRAN PROGRAMOZAS FELHASZNALASHOZ.
HUGHES, CH.E. -PELEGER, CH.P.
RAKT-SZIC-10445
/SOFTWARE FEJLESZTES/ /FORTRAN NYELV/ /PROGRAMOZASI
MODSZER/ /ALPROGRAM/ /ARITMETIKA/ /ADATSTRUKTURA/
/OPERACIOS RENDSZER/
- ADVANCES IN COMPUTER ARCHITECTURE.
31255
FEJLŐDÉS A SZÁMÍTÓGÉP ARCHITEKTURÁJÁBAN.
MYERS, G.J.
RAKT-SZIC-10480
/SZGÉP ARCHITEKTURA/ /DSZTALYOZAS/ /COMPILER/ /PR.NYELV/
/BÜRROUHS/ /OPTIMALAS/
- ONLINE. JOURNAL FOR INFORMATIONSPERARBEITUNG /NSZK/
<CONT.>
32313
HORDOZHATO ADATBANK RENDSZER KISSZAMITOGEPK ES FOLYAMAT
SZAMITOGEPK SZAMARA.
EIN PORTABLES DATENBANKSYSTEM FOR MINICOMPUTER UND
PROZESSRECHNER.
HENSELHANN, G. - HOHL, J.
RAKT-SZIF-10215
1978. 1/2-SZ. P.62-64, F:8.
/ADATBANK RENDSZER/ /KISSZAMITOGEP/ /FOLYAMATIRANYITO
SZGEP/
- 32652
A SZAMITOGEP, MINT INFORMACIOS GEP.
DER COMPUTER ALS INFORMATIONSMASCHINE.
SCHULZE, H.H.
RAKT-SZIF-10245
1977. 12-SZ. P.1036-1038, F:10.
/INFORMATIKA/ /NYELVSZET/ /SZINTAXIS/ /SEMANTIKA/
- 32660
MIKROPROCESSZOROK SOFTWARE-JE - ALKALMAZASI TEROLETEK
ES ESZKOZOK.
SOFTWARE FOR MIKROPROCESSOREN - EINSATZGEBIETE UND
WERKZEUGE.
MUSSTOPF, G.
RAKT-SZIF-10253
1977. 9-SZ. P.687-693, F:16.
/MIKROPROCESSZOR/ /SOFTWARE ELOALLITAS/ /ALKALMAZASOK/
- 32661
INTELLIGENS TERMINALOK A NYUGATNEMET PIACON.
INTELLIGENTE TERMINALS AM DEUTSCHEN MARKT.
RAKT-SZIF-10254
1977. 9-SZ. P.658, F:4.
/INTELLIGENS TERMINAL/ /NSZK/ /PIACI TREND/

bibliográfiai adatait tartalmazza. A tematikus keresést megkönnyíti, hogy a kiadvány első része tárgyszavak szerinti csoportosításban adja meg a dokumentumok eredeti címét és azonosító számát, második része pedig azonosító szám szerint növekvő sorrendben részletes bibliográfiai adatokat, magyar nyelvű címfordítást és esetenként referátumokat közöl.

- **Gyorsindex: Számítástechnika + Automatizálás**, amelyet az OMKDK-val közösen állítunk elő műcímek számítógépes permutálásával.
- **Könyv- és Fordításgyarapodási Jegyzék** a könyvtár új szerzeményeiből, negyedévenként.

Retrospektív keresés

A retrospektív keresés az adatbázis visszatekintő feltárása, amely a teljes BIBLIO adatbázisra, vagy annak egy meghatározott részére vonatkozik. A retrospektív keresésnél a felhasználó ad hoc igényeire mindig esetenként kell a keresőkérdést összeállítani. Ehhez nyújt óriási segítséget a BABILON azáltal, hogy a kereső-kérdés interaktív megfogalmazásával gyorsá, kényelmessé, könnyen módosíthatóvá teszi e műveletet és így a keresés minőségét is növeli.

A BABILON rendszerrel maguk az érdeklődők kereshetnek interaktívan, a terminál mellett elhelyezett segédletek használatával. Ezt egészíti ki a BABILON rendszer működési elvét, a keresés logikáját ismertető 15 perces színes TV film, amely a könyvtárban megtekinthető.

A képernyős terminálok segítségével megvalósított on-line üzemmódú keresés a szakirodalmi tájékozódás legkorszerűbb eszköze. A kérdező szakember kiválogatja az érdeklődési területét jellemző tárgyszavakat, ezek megfelelő összekapcsolásával megfogalmazza a keresőkérdést, amelyet a képernyős terminálon begépel. Válaszként azonnal megjelenik a képernyőn, hány olyan bibliográfiai tétel szerepel az adatbázisban, amelyre a keresőkérdést feltették. Ezekből mintát vehet, azaz megjelenítheti a képernyőn a dokumentumok bibliográfiai leírását, a dokumentumra jellemző tárgyszavakat, s ha van, a referátumot.

A mintavétel alapján módosítható a tárgyszavakból összeállított keresőkérdés, és tovább finomítható, szűkíthető szabad szöveges kereséssel – a keresett dokumentumok típusának, nyelvének, kiadási évének és egyéb kritériumainak meghatározásával. A végleges kialakított keresőkérdés lefuttatása kötegetelt üzemmódban eredményezi a találati listát, amit postán vagy személyesen kap meg a megrendelő.

Tapasztalatunk szerint az interaktív módon kialakított keresőkérdéssel lefuttatott retrospektív keresés már egy futtatás után kielégítő eredményt ad.

Következtetések

A számítástechnika könyvtári és tájékoztatási célú alkalmazása újszerű feladatok elé állítja az ott dolgozókat, új szemléletmódot, új ismereteket követel. A sikeres alkalmazás

tehát a gazdasági és technikai előfeltételeken túlmenően, elsősorban a meglévő szakembergárda hozzáállásán ill. megfelelő új szakemberek biztosításán múlik.

A SZÁMOK-nál ezen feltételek megléte – az időszakos programozó hiánytól eltekintve – jó alapot adott a számítástechnika sikeres bevezetéséhez erre az új alkalmazási területre. A sikert főleg a tájékoztatási szolgáltatásainkat megrendelők számán mérjük le: mintegy 200 előfizető tart igényt a tájékoztatási termékeinket és szolgáltatásainkat komplexen tartalmazó Szakirodalmi Tájékoztatási Szolgáltatásra és további egyedi megrendelők egy-egy szolgáltatástípusra. Gyors és szelektív tájékoztatási szolgáltatásainkat a primér dokumentumok azonnali hozzáféréseivel, fordítási és reprográfiai szolgáltatásokkal egészítjük ki, tesszük hatékonyabbá.

Jelenleg tájékoztatásunk bázisát a SZÁMOK Könyvtár állománya alkotja. De a tájékoztatási munka eredményességének növelése érdekében nem lehet figyelmen kívül hagyni az azonos profilú intézmények közötti együttműködés kérdését. A jövőben ezt szem előtt tartva szeretnénk bővíteni adatbázisunkat elsősorban a *hazai* publikált és nem publikált számítástechnikai szakirodalommal, és megfelelő gépi háttér esetén külső cégek számára kihelyezett terminálokon keresztül elérhetővé tenni a SZÁMOK szakirodalmi adatbázisát.

IRODALOM

1. PETHES Iván – TOLNAI György: BIBDOSZ. Komplex számítógépes könyvtári és dokumentációs rendszer. = Könyvtári Figyelő. 1978. 5.sz. 495–512.p.
2. SZABÓNÉ TÖRS Hanna: TEXT-PAC szabad szöveges információvisszakereső rendszer alkalmazása a KSH könyvtárában. = Könyvtári Figyelő. 1980. 1.sz. 31–43.p.
3. SCHIEBER, W. S.: Technical manual on ISIS. A generalised information storage and retrieval system designed at the International Labour Office. Stockholm, Staatskontoret, 1972. [4], 74 p.
4. LANCASTER, F. W. – FAYEN, E. G.: Information retrieval on-line. (A Niley-Becher and Hayes Series Book). Los Angeles, John Willey and Sons, Inc. 1973. 597 p.

